

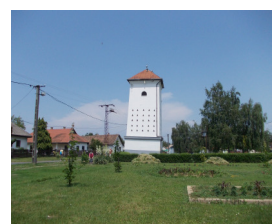
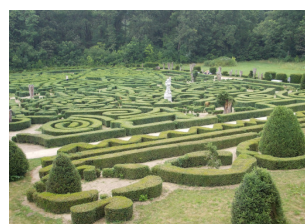
Úti beszámoló a 2017. június 21.-25. közötti Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei

külön buszos útról

Június 21-én, szerdán 7 órakor indult el buszunk a Széna térről, 25 kissé álmos, de mosolygó utassal. Nagy örömünkre sok olyan kedves útitárs ült a buszon, akik már 2014-ben, 2015-ben és 2016-ban is velünk jöttek e szívünknek oly kedves táj felfedezésére. Az előző évek során megismerkedtünk a Nyírséggel, a Nyíri Mezőséggel, a Rétközzel, a Beregi Tiszaháttal és a Beregi síksággal. Mostani utunkon a **Szatmári síkság**, a Szatmári Tiszahát és a Szatmári Erdőhát természeti és épített örökségével ismerkedünk meg. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Magyarország műemlékekben második leggazdagabb megyéje, köszönhetően természetföldrajzi fekvésének. A XIX. századi folyószabályozásig a vizekkel, árterekkel, mocsarakkal gazdagon behálózott területre nem tudtak betörni a pusztító hadak, így csodálatos épségben és mennyiségben maradtak fent középkori templomépítészetünk gyöngyszemei. Maguk a szatmári emberek büszkén őrzik különállóságukat és nem szeretik, ha összetévesztik őket a szabolcsiakkal.

Első napunk a vizek jegyében telt el. Első állomásunk a Tisza holtága mellett fekvő **Tiszadob** volt. 1846-ban itt tette gróf Széchenyi István a Tisza-szabályozás első kapavágását. A faluban emlékmű örökíti meg Széchenyi, Andrássy Gyula és Vásárhelyi Pál, a nagy „Hármas” munkáját. A település elsősorban kastélyáról híres, melyet gróf Andrássy Gyula külügyminiszter építtetett 1880-85 között romantikus stílusban, híres magyar történelmi épületek, így pl. Vajdahunyad vár egy-egy közismert részletét idézve. A kastély körül rendezett francia park és tájképi angol kert terült el. Ma is bebarangolható a bukszus-labirintus, amely különösen szép látványt nyújt a kastély emeleti ablakaiból. Vezetéssel bejártuk az egész épületet. Az impozáns lépcsőház jellegzetessége a fal mentén „kúszó”, faragásos, háromkarú falépcső. A bejáratnál a padlón terméskőből kirakott oroszlán, melynek érdekessége, hogy a legfelső szintről letekintve látszik a legnagyobbinak. A toronyszobában született Andrássy Katinka, a későbbi „vörös grófnő”. Megtekintettünk még egy szép, herendi porcelánokból rendezett időszakos kiállítást is, majd kimentünk a kertbe, le egészen a folyópartig. Egykor a Károlyi-gyerekek fürdöztek, csónakáztak itt, a hajóval érkező vendégeket kikötő várta. Innen visszatekintve látszik igazán, hogy a kastély milyen szép természeti környezetben épült, a holtág és az ártéri erdők közül kiemelkedő domb tetején.

A falu központjában megnéztük a Tubus-tornyot, amelyet a Károlyiak magtárnak építettek a XIX. század közepén. A 12 méter magas téglaeépület háromszögű nyílásaival, felfelé keskenyedő négyszögletes tömbjével, hófehér falaival szép látvány.

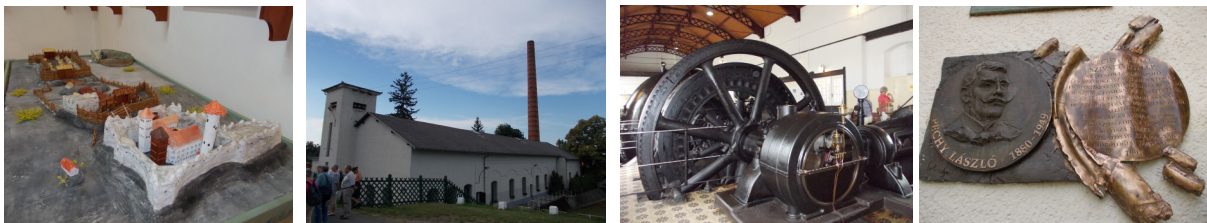

Következő állomásunk a **bátorligeti ősláp** volt. Az 53 hektáros terület fokozottan védett, csak vezetéssel és csak a kijelölt tanösvényen látogatható. Különleges fekvésének és mikroklímájának köszönhetően Magyarország egyik leggazdagabb és legváltozatosabb növény- és állatvilága maradt itt fent. Jégkorszak előtti, alatti és utáni növényfajok keverednek itt páratlan fajtagazdagságban. A buckadombok vízzel borított mélyedéseiben mocsárvilág alakult ki, az 1-2 méterrel magasabban fekvő területeken homokpuszta gyepek, tölgy-kőris-szil ligeterdők telepedtek meg. Egy természetvédelmi őrvezetésével – helyenként pallókon -, bejártuk a területet megismerkedtünk a jellemző növényekkel.

Már késő délután volt, mikor eljutottunk **Nagyecsedre**. Itt egy korábban iskolának is helyt adó régi kúriaépületben megismerkedtünk Ecsed történetével. Korabeli térképek, a várból származó kövek, régi használati eszközök idézik fel a város történelmének azt a híres korszakát, amit az ecsedi láp és a Báthory-vár fémjelzett. Az 1711-es szatmári béke azonban előírta a vár lebontását, ezzel a láp is elvesztette korábbi védelmi szerepét. Később lecsapolták, hogy a növekvő lakosság szántóföldekhez jusson. A láp azonban követeli, ami az övé – a gabonaföldek alatt időnként kék lángok gyulladnak ki.

Innen a Kraszna töltésénél épült **szivattyú- és villanytelepre** mentünk ki. Az ecsedi láp a Szatmári síkság legalacsonyabban fekvő részén, a Kraszna folyó két oldalán ellipszis formában terült el. A vízmentesítésére már 1778-ban megásták a Kraszna-mederrel párhuzamos Kraszna-csatornát, de az érdemi munka csak 1895-ben kezdődött el, amikor elkezdték megépíteni az ecsedi lápot lecsapoló csatornahálózatot. 1898-99-ben építették a Kraszna töltésére a zsilipet, a berendezést a budapesti Schlick Vasöntöde szállította. 1914-ben kezdtek el egy olyan szivattyútelepet építését, amely nemcsak a felgyülemlett vizek Kraszna-ba történő átemelését, hanem elektromos áram termelését is ellátta. A megtermelt áram az Ungvár-Munkács-Beregszász-Mátészalka-Nyírbátor térségbe tartozó 15 községet, mintegy 30.000 embert látott el villamos energiával. Szakavatott vezető segítségével néztük végig az épületet, a berendezéseket, amelyek gyönyörűen karban vannak tartva és még ma is üzemképesek. Felmentünk a töltésre is. Egy különálló épületben technikatörténeti kiállítás várja a látogatókat. Az épület falán tábla örökíti meg Péchy László emlékét, aki 37 éven át látta el az igazgató-főmérnöki teendőket, és akiről a telepet 1994-ben elnevezték.

Szállásunk Mátészalkán volt, a Ramszesz Hotelben. Itt bizony nosztalgiával emlegettük az előző évek vásárosnaményi szállását, ahol a vendégszerető tulajdonos szívét-lelkét kitette a csoportért.

Következett **második napunk**, melyet túlnyomóan a környék gyönyörű **középkori templomai** töltöttek be, de a vizek jegyében egy vízimalmot is meglátogattunk. Elsőnek **Vámosoroszi**ban néztük meg a Báthory család által a XV. század második felében épített református templomot. A szentély egyik zárókövén ott a sárkányos Báthory címer. A gótikus hajó fölé hatalmas nyolcszögletű barokk harangtorony magasodik. A szentély keleti falára, a templom legfontosabb helyére a Bűnbeesés képét festették. Az 1604-ben festett naiv népi festményen a bűnbeesés története elevenedik meg: olajkoszorúval keretezett fát lehet látni a rátekeredő kígyóval, amit az öszszülők vesznek közre. Jobbra Éva, balra Ádám bűnbeesése látható, amint az almáért nyúlnak. A szentély és a hajó falain latin nyelvű bibliai idézetek olvashatóak a korai reformáció idejéből. A szentély boltozata eredeti, több mint 500 éves, a gótikus támpilléreket kifestették, mintha színes kövekből lennének. A pápai hármastiarát idéző szószékkoronát Vasvári Ódor Gábor készítette – az ő munkáival több helyen is találkozunk még.

Fülesd, az Erdőhát piciny települése volt a következő úti célunk. Itt Varga Tibor polgármester úr fogadott minket és mutatta be a falu lakóinak hajdani életét a múzeummá átalakított két régi parasztházban. Mindig nagy élmény megismerkedni a régi munkaeszközökkel, bútorokkal, használati tárgyakkal, amik között nagyanyáink, dédanyáink éltek le az életüket.

Dél felé járt az idő, amikor megérkeztünk **Túristvándiba**. Messze földön híres vízimalma sok látogatót vonz; most is volt még rajtunk kívül egy másik csoport, akik Nyírbátorból érkeztek. Ezen a helyen, ahol az Öreg-Túr tóvá szélesedik, már 1315-ben is állt malom, ezt a mostanit azonban a XVIII. században építették. A hídon Pogány Károly fogadott minket, aki felhúzta a zsilipet és az átzúduló víz elkezdte forgatni a három malomkereket. Közép-Európában méreteiben is egyedülállónak számít ez a három kerekes, alulcsapós vízimalom, amely - hála a gondos felújításnak és karbantartásnak - még ma is működőképes, utoljára 10 éve öröltek benne búzát. Ahogy forogtak a kerekek, bent az egész épület remegett és nyikorgott, pörögtek a tengelyek, szinte vártuk, hogy megjelenjen a molnárlegény, vállán egy nagy gabonával. Terv szerint tartottunk egy ebédszünetet, majd tettünk egy rövid sétát az Öreg-Túr partja mentén és indultunk is tovább következő állomásunkra.

Jánkmajtis római katolikus temploma a XV. század második felében épült. A torony nélküli épület díszje a gótikus pasztofórium és az eredetileg a diadalívben gerendán álló barokk Kálvária-szoborcsoport. A szépen restaurált, festett szoborcsoport sajnos nemrégiben ledőlt a helyéről, így most a szentélybe állítva újabb restaurálásra vár. Jánkmajtison a pálos rendnek már 1317-ben volt rendháza, a XV. század legelején azonban új rendházat építettek, a mai templom feltehetően szorosan emellé épült, hogy kiszolgálja a szerzetesek igényeit.

Következő állomásunk **Gacsály** volt. A falu neve a német Gottschall (Isten szolgája) kifejezés magyarított változata. A napfényben már messziről fehérlik a XIV. században épült gótikus stílusú református templom hatalmas tornya, amely szerencsésen átvészelte az évszázadokat. A torony alsó fele négyszögletes alaprajzú, felül nyolcszögletűbe megy át. A templomot a régió legnagyobb templómépítő családja, a Gutkeled nemzetségbeli Gacsályi család építtette és a szatmári Erdőhát egyik legszebb műemléke. Az 1759-es újjáépítéskor a templom hatalmas kazettás mennyezetet kapott, mely 172 festett táblájával a környék legnagyobb mennyezete volt, messze felülmúlva a vele egyidős csengeri, csengersimai és gyügyei társait. Ma 46 kazetta látható, növényi ornamentikájuk az itáliai reneszánsz hatását őrzi.

Kisszekeresbe mentünk, a XV. századi gótikus templom mérműves ablakai eredeti szépségükben állnak ma is. 1771-ben készült gyönyörű festett szószékkoronája, amelyet, mint sok mást a környéken, Vasvári Ódor Gábor asztalosmester készített. A gazdag színezés visszaköszön a Mózes széken, karzatmellvédeken, padmellvédeken. Szeretetteljes fogadtatást kaptunk Piroska nénitől, aki sokat mesélt a falu életéről.

Innen csak 2 km a szomszédos **Nagyszekeres**, ahol csodálatos természeti környezetben, a falu közepén tóvá szélesedő Gögő- és Szenke-patak által közrefogott kis mesterséges szigeten áll az 1500 körül épült gótikus stílusú erődtemplom. A XVII. századig csak egy kis fahídon át lehetett

megközelíteni, a szigetet palánk vette körül. Szükség is volt a védelemre, hiszen Nagyszekeres fontos kereskedelmi út mentén feküdt, gyakran törtek be portyázó seregek. Az 1717-es tatárdúlást azonban a templom nem tudta megállítani, a falu lakosait megölték, a templomot felgyújtották. A régészek aprólékos munkával rekonstruálták a beomlott szentély gótikus csillagboltozatát. A többszintes, gazdagon tagolt szószékkoronát a környéken sokat dolgozó Vasvári Ódor Gábor készítette 1773-ban, a karzatot 1783-ban. A templom előtti fa harangtorony a XVIII. században készült.

A sok gyönyörű középkori templom után egy modern következett: **Fehérgyarmaton** a református gyülekezet 2003-ban szentelte fel első templomát, a Harmadik Évezred Templomát, hiszen a református műemlék templomot, amely 1486-ban épült, katolikus templomnak szentelték fel. Az új templom a karzattal együtt 140 fő befogadására alkalmas. Neve utal a megvalósulás idejére és reményeink szerint annak távlataira, időállóságára. A centrális belső térben centrális a padok elhelyezkedése is, mely a padok keresztyén jelképünkre, a hal bordáira emlékeztetnek.

Harmadik napunk reggelén felhős, esős időre ébredtünk, de mire **Nagyarra** értünk, már csak csepergett, hamarosan el is állt az eső. Szépen bekerített rózsakert közepén áll a késő klasszicista, emeletes Luby-kastély, melyet Luby Géza építtetett 1877-79-ben, hogy méltó körülmények között fogadhassa ifjú menyasszonyát. A Felvidékről származó Luby család szatmári ágának minden tagja közéleti szerepvállalásáról, valamint a kultúrához való kapcsolódásáról volt ismert. Luby Géza apja, Zsigmond, Petőfivel ápolt barátságot, lánya, Margit ismert néprajzi gyűjtő, tanár és etnográfus lett. A kastély körül már építésekor is pompás rózsakert illatozott, melyet a gazdász és kertész végzettségű tulajdonos maga tervezett és ültetett. A mai rózsakert az Antik Rózsák Kertje nevet kapta, hiszen kizárólag XIX. században vagy azt megelőzőleg nemesített rózsákkal telepítették újra. A hányatott sorsú kastélyt 2013-ban szépen felújították, pálmaházat is építettek mellé. Múzeumként működik, esküvőket és egyéb rendezvényeket tartanak benne.

Szatmárcsekére indultunk, hogy tiszteletünket tegyük Kölcsey Ferenc emléke előtt. A mai művelődési ház annak a kúriának a helyén áll, ahol Kölcsey 1815 és 1838 között élt és ahol a Himnuszt írta 1823. január 22-én. Szép kiállítás idézi fel a nagy költő életútját, a Himnusz születésének körülményeit és a reformkor kiemelkedő alakjaival tartott kapcsolatát. A kertben áll Kölcsey egész alakos szobra, melyet 1973-ban, a Himnusz megírásának 150. évfordulóján avattak fel.

A református temető felé vettük az irányt, hogy megnézzük az Európában egyedülálló csónakos fejfás temetőt és fejet hajtsunk Kölcsey sírja előtt. A fejfák eredetére nincs egyértelmű magyarázat, ám a több száz síremlék sötét, tömör alakja különleges látványt nyújt a köztük elhaladónak. A temető legmagasabb helyén áll Kölcsey klasszicista stílusú, fehér márvány síremléke. Az életében is hányatott sorsú költő nyugalmát először az osztrák katonák zavarták meg két évvel a halála után,

felsőszécsényi iratokat keresve, majd 1936-ban a Kölcsey örökösök kerestek végrendeletet. Végül halála után 100 évvel, 1938-ban lelt végső nyugalmat öccsével és sógornőjével együtt.

Innen **Tiszacsécsére**, a magyar irodalmi emlékhelyek másik fontos állomására mentünk. Itt, a „tündérszigeten” született Móricz Zsigmond 1879-ben. A szülőház már nem áll, az emlékháznak berendezett épület tipikus meredek hajlású, taposott szalmával fedett Felső-Tisza-vidéki szegényparaszti lakóház. A szobában a Móriczékkel rokonságban álló Nyilas családtól megszerzett bútordarabok és eredeti Móricz-relikviák is láthatóak. A kiállítás arra keresi a választ, hogy a szülőföld milyen hatással volt Móricz alkotóművészetére. Izgalmas, fordulatokban bővelkedő előadást hallhattunk Ida asszonytól, aki több, az íróval kapcsolatos titokról is fellibbentette a fátylat. A ház mögött a kertben az író egész alakos szobra áll tűnődően. Ebédidő lévén, a helyi büfében isteni kenyérlángost vettünk magunkhoz, majd folytattuk utunkat.

Szatmárcseke és Tizsakóród között, az ún. **Nagy-Bukógátnál** vízesésként ömlik a Túr vize a Tiszába. A bukógát melletti diófaligetben kemping működik, amely a környékeliek kedvelt kirándulóhelye. Két óra szabadidőt adtam a csapatnak, ez alatt meg lehetett mártózni a Túrban, sétálni, sütkérezni a parton. Tökéletesen felfrissülve indultunk tovább, a buszon felolvastam Petőfi idevágó versét.

Következő látnivalónk a Szamoshat egyik legrégebbi települése, **Kölcse** volt, a Kölcseyek ősi fészke. A család a honfoglaló Ond vezér nemzetségéből származik, Szatmár megye befolyásos embereinek sorát adta. A XV. századi templomot valószínűleg a velük rokon Kende családdal együtt építették fel. A templomba kettős csúcsíves ajtón jutunk be. A szentélyben a falkutatás során kivételes szépségű kőből faragott többfilialés pasztofórium és konzolos megoldású kettős papi ülőfülkék kerültek elő. A további restaurálás feladata lesz feltárni a még nem látható figurális díszítéseket. A szószékkorona és a karzattal minden bizonnyal a már sokat emlegetett Vasvári Ódor Gábor munkája. A famennyezetnek azt a típusát, ami Kölcse-n látható, a kiemelkedő középrész miatt „koporsós” mennyezetnek hívják. A koporsóra mindig felirat került, belsejébe az eklézsia kincseit, könyveit szokták elrejtetni. Itt mívesen festett Kölcsey-címer díszíti.

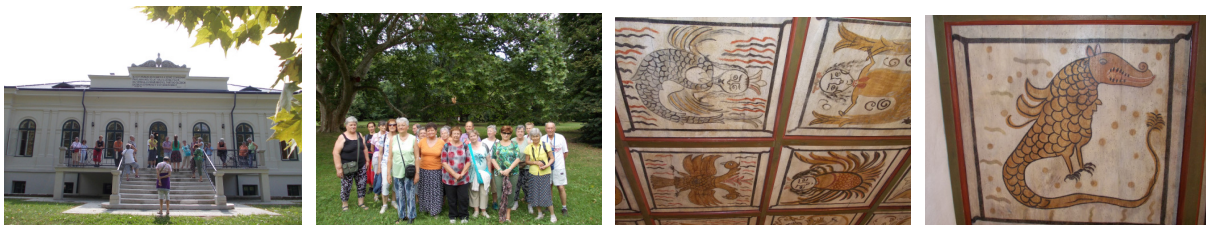
Utolsó látnivalónk **Sonkád** református temploma volt, amelyet a XV. században kegyúri templomként építtetett Szatmár vármegye egyik legjelentősebb családja, a Csaholyi család. Az 1717-es tatár betörés után belseje jelentős átalakításon ment át. 1766-ban készült el a festett kazettás mennyezet és a karzat. Az 1990-es évek közepén induló restaurálás során hatalmas kincsek kerültek elő az akkor már romos templomból, amelyek helyreállítása hamarosan megtörtént: a famennyezet kazettáira festett díszes növényi motívumok a paradicsomkertre emlékeztetve borulnak a hívek fölé, hasonlóan gazdag színekben pompázik a szószék, az életfa motívumokat ábrázoló karzatok és padok. A falakon

is nagyon szép, különböző korokból származó falfestések váltak láthatóvá. Az ablakkereteket körülölelő indás-leveles ornamentika formavilága a Magyarország egészére jellemző „virágos reneszánsz” hatását mutatja. Hasonlóan gyönyörű, vörös-szürke, szívekből kihajtó díszítést láttunk tavaly Lónyán és Csarodán. A reformátusok templomaikat kívül is festették, ennek szép példája ez a templom is. A bravúros és igényes helyreállításért a sonkádi templom 1998-ban Europa Nostra díjat kapott. Azóta virágok templomaként is említik.

Negyedik nap: Elsőnek a Szamoshát egyik apró településére, **Cégénydányádra** megyünk. A Szamos partján építtette fel klasszicista stílusú kúriáját báró Kende Zsigmond 1833-ban. Az utca felőli homlokzatot kőből épült kocsifelhajtó és három portikusz teszi reprezentatívvá. A kastély oromfalára azt a verset vésték, amelyet Kölcsey Ferenc írt a rokonának „Kende Zsigmond úrilakára” címmel. A kastély körül elterülő 14 hektáros park több növényi ritkaságot őriz: hatalmas vérbükkök, egy 160 éves, 25 m magas platánfa, 12 m magas tiszafa, vörös tölgy, 100 éves páfrányfa, mediterrán szelídgesztenyék. Itt található Magyarország legnagyobb összefüggő téltemető állománya. Az eredetileg 100 holdas parkot még Kende Zsigmond alkotta a Szamos menti ligeterdők anyagának felhasználásával, a korban divatos tájképi angol kertek mintájára, ezzel is kifejezve szembenállását a mértani szabályosságú bécsi kertépítészettel. Úgy válogatta össze a fa- és növényállományt, hogy minden évszak kínáljon valami látnivalót. A Szamos közelsége, a tápanyagokban gazdag öntéstalaj, a magas páratartalom Magyarországon addig nem telepíthető fakülönlegességek ültetését is lehetővé tették. A kert sok megpróbáltatáson ment keresztül, a második világháború után szinte teljesen elpusztult. 1984-ben kezdte hozzá a rekonstrukciójához; az Alföld egyik legszebb kastélyparkjaként tartják számon.

Pár kilométert utaztunk csak és **Gyügyére** értünk. XIII. században épült temploma román és kora gótikus stílusú. A templomba belépve rögtön szembeötlik az 1867-ben készült festett deszkamennyezete, mely a felső-Tisza-vidéki mennyezetek közül a legnaivabb. A hajóban 56, a szentélyben 25 kazetta van. Itt még élt a középkor tanító szándéka, a képek hasznos tanulságokról beszélnek: Kánaán földjét két, hatalmas szőlőfürtöt cipelő ember, a bujaság bűnét csábító szirének, az egyházat halak és a fiókáit saját vérével tápláló pelikán jelképezik. De megjelennek a Föld népének oly fontos időjárás elemek is: a Nap, a Hold, szél. A szentélyben negatív jelképeknek már nincs helyük, itt az úrvacsorára utaló szőlő, a paradicsomi fák és az égitestek dominálnak. A mennyezet annyira hasonlít a hat évvel korábban készült csengersimaira, hogy minden bizonnyal egy volt a készítőjük. A nagyon rossz állapotba került templomot 2000.-2003. között újították fel, a színvonalas helyreállításért 2004-ben Europa Nostra díjat kapott.

Gyügyével szinte összeépült **Szamosújlak**, melynek Keresztelő Szent János titulusú kora gótikus temploma a Szamos töltése mellett áll. A templom két részletben épült, 1329-ben már oklevél említi. Az 1500-as évek elején átalakították, a szentély reprezentatívabb lett és új diadalívet kapott, új, csúcsíves ablakokat nyitottak. A diadalívnél és a szentély felénél új külső támpilléreket építettek. A

templom több átépítés ellenére szinte teljes mértékben megőrizte középkori formáját. A faluban élő katolikusok és reformátusok közötti egyházvillongások a XVI.-XVII. században sok kárt okoztak az épületnek, elpusztultak az oltárok, freskók, lebontották a diadalívet, beomlott a tető. Az 1992-1996 között történt helyreállítás során nem sikerült megállapítani, hogy milyen lehetett az eredeti tetőszerkezet. Ezért hasonló magyarországi templomok még meglévő tetőszerkezeteit alapul véve egy rácsos tartókból álló szerkezeti kialakításra került sor, amely rendkívül különleges látvány. A helyreállítás során a burkolatokon és a homlokzatokon jelzik a különböző építési periódusokat. Berendezése 1867-ben készült népies eklektikus stílusban, kék színe visszaköszön a tető rácsain. A magas szintű helyreállítást Europa Nostra oklevéllel ismerték el, amely ráirányította a figyelmet a megye műemlékvédelmére.

Következő megállónk **Szamostatárfalva** volt, ahol a vidék egyik legrégebbi temploma, a késő román – kora gótikus stílusú Árpád-kori templom áll magas fák között. A település is igen régi, már a XII. században említik, mint a Gutkeled nemzetség birtokát. Az épület vakolatlan falát vörös – és a túlégetés folytán – fekete színű téglák váltakozó sorai díszítik. Ez a díszítés nem ritka a környéken, a mai nap során meglátogatjuk Csengert, ahol hasonló díszítéssel fogunk találkozni. A meghitt belső teret három, rézsús, félköríves záródású ablak világítja meg. Rómer Flóris neves művészettörténész így írt elragadtatással a templomról: „ezen cukrászi művet valóban valami üvegharang alatt kellene az utókor számára fenntartani”. Úrvacsorapohara 1638-ból, Eperjesen öntött harangja 1650-ből származik.

Innen **Csengerre** mentünk. Ebédszünet következett, majd a Helytörténeti Múzeumban találkoztunk Fábrián László igazgató úrral. Előadása megismertetett minket a város történelmével, régészeti emlékeivel, a földművelés, a kézművesség, az iparosodás, az iskolák tárgyi emlékeivel. Külön kiállítási rész foglalkozik az 1970-es nagy árvízzel, amely után az elpusztult belvárost Makovecz Imre tervei alapján építették újjá. Csenger fontos kereskedelmi utak mentén fekszik, a szamosi révnek köszönhetően 1429-ben már mezőváros. Fejlődése a XIX. század közepén vett városi irányt, amikor jelentős zsidó kereskedőréteg települt be. Trianon után az ország peremére került, sorvadásnak indult. Városi rangját csak 1989-ben kapta vissza.

A múzeummal szemben áll Csenger büszkesége, az alföldi monumentális templomépítészet egyetlen fennmaradt példája, a XIV. századi református templom. Falai a közeli szamostatárfalvi templomhoz hasonlóan vakolat nélküliek, vörös és fekete színűre égetett téglából épültek. A templommal egykorú nyolcszögletű tornyot a reneszánsz korban fehér pártázattal díszítették. A XVIII. századi bővítéskor szép festett deszkamennyezetet kapott, amely Felsőbányai Asztalos István munkája 1745-ből. A kazetták között nincs kettő egyforma, virágok, csokrok, koszorúk díszítik, de sok feliratos kazetta is van (pl. a Nap latin szöveggel). Fontos egyházi esemény is zajlott a falak között: az 1576-os zsinaton Méliusz Juhász Péterrel az élen itt fogadták le a reformáció kálvini ágát és itt fogalmazták meg a Csengeri Hitvallás néven ismert kálvinista hitvallást.

A templomtól elindulva körbesétáltunk a belvárosban, sorra véve a Makovecz Imre tervezői iroda által megálmodott épületeket: az általános iskolát és a vele egy épületben lévő művelődési központot (ebben található a színház és a könyvtár is), a városi sportcsarnokot, a városi étkezdét, a szolgáltatóházat, a Népjóléti Intézményt, amelyben az egészségügyi szolgáltatások kapnak helyet és Polgármesteri Hivatalt, amelynek impozáns házasságkötő termében éppen egy esküvő zajlott. Városnézésünket az 1780 körül épült Szuhányi-kastély barokk tömbje mellett fejeztük be. Megköszöntük az érdekes és tartalmas idegenvezetést és indultunk tovább Nagygécre.

Nagygéc ma szellemfalu, neve egyet jelent a kommunista falurombolással. A falu határában kereszt jelzi szimbolikusan, hogy a falu meghalt. Pedig a település hosszú évszázadokon írta be magát a magyar történelembe. Elsőként 1280-ban említik, a XIV. században pedig szolgabírói is adott Szatmár megyének, így több alkalommal tartottak itt megyegyűlést. A XIX. században már 88 házról, 678 lakosról, valamint nemesi kúriáról, kocsmáról, két csárdáról tesznek említést. Trianon idején addig-addig hallatták szavukat a nagygéciek, hogy meg tudtak maradni az új országhatáron belül. Azután jött az 1970-es szamosi árvíz, amiben a falu majdnem minden háza elpusztult és az akkori pártvezetés úgy döntött, hogy nem engedélyezi az újjáépítést. A környéken öt falut érintett az árvíz, a többiek összefogtak, újjáépültek, nem így Nagygéc, amelynek a lakosait a közeli Csengerre és Csengersimára költöztették. Önállósága megszűnt, Csengersimához csatolták. Az egykori lakosok még vissza-visszajártak, de lassan kihalt a régi nemzedék, és bár az építési tilalmat 20 év után feloldották, ma csak egyetlen egy állandó lakosa van.

Pusztulásnak indultak a földek, kertek, gyümölcsösök és a Szent Péter tiszteletére felszentelt műemlék templom. A templomot a XIII. században építették és Mátyás korában bővítették. A román kori résablakok különleges harmóniában állnak a korareneszánsz szentségtartó fülkével. A szószéket a XVIII. században építették téglából és kőből, a barokk harangtornyot 1896-ban emelték. A padló alatt középkori sírokat találtak. A külső falon térdmagasságban jelzés mutatja, hogy meddig ért a víz 1970-ben. A végveszélybe került templom felújítására az Új Széchenyi Terv pályázatán 2012-ben nyertek támogatást. A „Megmaradás Temploma” projekt keretében a templomot gyönyörűen helyreállították. Megerősítették a falakat, új tetőszerkezetet és vörösréz tetőt húztak fel. Feltárták a gótikus sekrestyeajtót, restaurálták a szószéket, ablakokat, gótikus mérműveket, elkészítették az elhurcolt bútortétel teljes mását. A karzatra Kelet-Magyarország legnagyobb digitális orgonája költözött.

A templom körül két hektáron terül el a Nagygéci Emlékpark. Őshonos Kárpát-medencei gyümölcsfák tövében márványból készült 200 emlékoszlop, mindegyiken egy-egy Kárpát-medencei magyar település üzenete olvasható. Egy fogadóközpont és egy szép Makovecz-tervezte kilátó kapott még helyet az emlékparkban.

A gyönyörű koraesti napsütés ellenére úgy éreztük, ez volt utunk legszívszorítóbb állomása.

A lemenő nap fényében pillantottuk meg **Csengersima** meredek hajlású, faszindellyel fedett tetejű református templomát. A Szamos régi holtága itt továbbszélesedik és vízben bővelkedő időben a víztükör megkettőzi a XIII. századi kései román templom képét, melyet a környéken birtokos, egymással rokonságban álló Simai, Mikolai és Szárazberki család építtetett. Az 1717-es tatár betöréskor felgyújtották, újjáépítésére 1729-1734 között került sor. A templom nyugati homlokzatára ültetett kecses fa harangtorony 1761-re keltezhető. Ekkor készült belső deszkamennyezete, amely motívumai alapján a hat évvel későbbi gyügyei mennyezet mintájául szolgálhatott. A hatalmas mennyezetből 56 népies barokk stílusú tábla maradt fent, egy részükön a reneszánsz eredet, más részükön az erdélyi hatás ismerhető fel. A táblák fele alakos kép, láthatunk itt kerubot, sárkányt, Noé bárkáját, kétféjű sast, pelikánt, helyenként feliratokat is olvashatunk, pl. a „Nap”, „Hold”, „Szél” táblán. A rajzok többségükben groteszkek, naivak, két ismeretlen asztalosmester munkái.

Ötödik, egyben utolsó napunk. Elsőként **Kocsord** unitárius templomát látogattuk meg. Igyekeznünk kellett, mert hamarosan kezdődött a konfirmáció. A lelkésznő átfogó előadásából megtudhattuk, hogy a gyülekezetet a református hitüket daczból elhagyó, s unitáriussá váló kocsordi lakosok alapították 1938-ban. Az ő adományaikból épült a templom ugyancsak 1938-ban, dr. Sente László erdélyi mérnök tervei alapján, magyaros szecessziós stílusban. Első lelkészük, Kereki Gábor vezette az építkezést és ő festette a mennyezet 104 kazettáját aranyosmenti bútormintákkal. A szószéket ifj. dr. Ferencz József segédlelkész, későbbi unitárius püspök festette népi mintákkal. A gyülekezet ezermester tagjai mind hozzájárultak a templom szépítéséhez, virágvázát, lámpatartót, bútorokat faragtak. A templomtornyot, a tornácot és a székelykaput faragott gerendákkal, deszkacsipkével fedték. Az asszonyok saját maguk által készített színes kelmékből állították össze az úrasztali és szószéki takarókat. Már gyülekezni kezdtek a hívek a konfirmációhoz, így búcsút vettünk és visszaindultunk Mátészalka felé. Útközben a Kraszna folyó hídjánál három székelykapu emlékeztetett a **Székely Hadosztály** hősiességére. A Tanácsköztársaság bukása után a falu határában, a Kraszna-híd környékén folyt a Székely Hadosztály és a román intervenciók csatája. A Székely Hadosztály mindössze 8-10 ezer katonából, egy lovas századból, 16 táborigyűléből és néhány nehéz ütegből tevődött össze, míg a románoknak többszörös túlerőjük volt. A túlerő ellenére sikerült visszaverni a románokat. Az emlékmű ennek az emléket őrzi.

Beérkeztünk **Mátészalkára**, amely a megyeszékhely Nyíregyháza mögött a megye második legnépesebb városa. Végigsétáltunk a Kossuth utcán, itt találhatóak a város történelmét őrző épületek, emlékművek. Elsőként megnéztük a város villamosításának emléket állító Lámpagyújtó c. szobrot, valamint az egyik első, eredeti, tömör vasból készült villanyoszlopot. 1888-ban, New Yorkkal egy időben, a Kossuth utca 16. sz. alatti lakóházban gyulladt ki Magyarországon először a villany. Az áramot az a nagyecsedai villanytelep termelte, melyet az első napon tekintettünk meg. Elsétáltunk a lakóház elé és megnéztük az emléktáblát. Innen a Szatmári Múzeumba mentünk, amely egy szép szecessziós épületben, a Péchy-palotában található. A múzeum a néprajzi nagytárgyak gyűjtésére szakosodott, itt található Közép-Európa legnagyobb szekér-, kocsis- és hintógyűjteménye. A kocsigyártáshoz kapcsolódó mesterségek, a népi közlekedés, teherhordás eszközei szép számmal kerülnek bemutatásra. Az udvart körülvevő nyitott szín alatt parasztszekerek, kocsihintók, tűzoltó-, húszállító- és halottaskocsik, valamint szánok sorakoznak. A főépületben a szatmári lábbeli készítésnek állít emléket egy kiállítás.

Megkaptuk a kulcsát az ugyancsak a Kossuth utcában álló zsinagógának. Az első zsidó családok a XVIII. század közepén települtek be a városba, az első zsinagóga 1828-ban épült, ez a második pedig 1857-ben. Homlokzatán félköríves mezőben Dávid-csillag, körülötte héber felirat Mózes könyvéből: „Készítetek nekem szentélyt, hogy lakjam közöttük.” Falán emléktábla hirdeti, hogy itt születtek a híres hollywoodi filmszínész, Tony Curtis szülei. Mátészalka híres zsidó szülötte dr. Szalkai (Schwartz) Gyula, aki a vidéki városok közül elsőként itt vezette be az elektromos közvilágítást.

A zivataros évszázadok miatt a város egyetlen műemlék épülete a református templom, melynek tornya középkori, a templomhajó nyugati része gótikus stílusú. Éppen az istentisztelet végére értünk oda, Becsei Miklós tiszteletes úr kedvesen fogadott minket, mesélt a város és a gyülekezet történetéről, életéről.

Már csak egy programunk maradt: a Városi Uszoda és Termálfürdő meglátogatása, hogy kipihenjük az ötnapos út fáradalmait és felfrissüljünk a kellemes környezetben. A fürdő egy tanmedencével, egy ötpályás úszómedencével és egy termálmedencével, valamint két szaunával, egy jakuzzival és egy gőzkabinnal várja a vendégeket. Ezek mellett számos wellness szolgáltatás vehető igénybe: aquafitness, vízi torna, vízi gyógytorna, animációs programok, babaúszás, állapotfelmérés.

Kellemesen felfrissülve indultunk haza, az ötnapos út után már mindenki az otthonára gondolt. Még felidéztek az elmúlt napok eseményeit, látnivalóit, majd begördült a buszunk Budapestre és elköszöntünk egymástól. Tartalmas, szép utunk volt; gyönyörű műemlékeket láttunk, izgalmas tájakon haladtunk át, barátságos, segítőkész, hazájukat és szülőföldjüket szerető, hagyománytisztelő emberekkel találkoztunk mindenhol. Szatmári utunk méltó zárása volt annak a négy évvel ezelőtt elkezdett utazás-sorozatnak, melynek során Szabolcs-Szatmár-Bereg értékeivel ismerkedünk meg. Ha a sors megengedi, egyszer még visszatérünk.

Utunk a Bp. VI. kerületi Terézvárosi Önkormányzat pályázati támogatásával valósult meg, melyet tagjaink nevében ezúton is köszönünk.

Mógor Gabriella
túravezető